

УДК 477(4УКР)

Гадмалієв Сейдалі Бекер оглу

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У 90-Х РОКАХ ХХ СТ.

У статті розглядаються стан та проблеми розвитку інформаційних технологій у 90-х роках ХХ ст., а також рівень їх впровадження в освітню галузь.

Ключові слова: *інформаційні технології, освіта, освітній стандарт, технічний прогрес.*

В статье рассматриваются состояние и проблемы развития информационных технологий в 90-х годах ХХ в., а также уровень их внедрения в образовательную отрасль.

Ключевые слова: *информационные технологии, образование, образовательный стандарт, технический прогресс.*

The article reviews the status and problems of information technology in the 90 years of the twentieth century., And the level of their implementation in education.

Key words: *information technology, education, educational standards, and technological progress.*

Постановка проблеми. Протягом 90-х років ХХ ст. розвиток вищої освіти України позначився поширенням використання інформаційних технологій. Цей процес відбувався під впливом глобалізації, що визначила особливості впровадження інформаційних технологій у роботу українських ВНЗ. Відомо, що глобалізація вимагає підвищення здатності до самоосвіти із розглядом її як безперервного процесу, який супроводжується постійним оновленням знань, навичок. Серед останніх особливо виділяється саме здатність до роботи з найновітнішими засобами комунікації.

Виклад основного матеріалу. У межах ЮНЕСКО в 1992 р. було створено Міжнародну комісію з освіти ХХІ ст. на чолі із Жаком Делором та Всесвітню комісію з культури і розвитку на чолі з Пересом де Куельяром, метою діяльності якої офіційно стала підготовка до 1995 р. доповіді з проблем політики в галузях науки, освіти та культури. Цей документ розраховувався на країни, що здійснювали реформування освітянської галузі з метою їх залучення до світового освітнього простору. Мотивація таких дій полягала в неможливості кожної окремо взятої країни самостійно вирішувати цілий комплекс економічних, політичних і соціальних проблем, що сформувалися в умовах глобалізації. Вважалося, що об'єднання спільних зусиль допомогло б вирішити ряд спільних проблем. Для реалізації такого підходу необхідним було розробити нову освітньою парадигму, спрямовану насамперед на розвиток духовності та творчої сутності людини. Головним завданням освітньої практики оголошувалося не лише вивчення законів природи й суспільства, а й дієве оволодіння гуманістичною методологією творчого

перетворення світу, гармонізації відносин у системі «людина – природа – суспільство». У той же час на фоні боротьби із глобальними проблемами людства в рамках модернізації освітянської сфери здійснювався потужний вплив на національні освітянські системи з метою забезпечення можливості залучення провідними країнами світу фахівців з певних галузей знання до вирішення проблем конкретних держав вихідцями з інших країн. «Полювання» за провідними фахівцями здійснювалося за допомогою широкого впровадження стандартизації вищої освіти із можливістю продовжувати навчання та роботу за кордоном. У той же час така практика дозволяла суттєво підвищити освітньо-кваліфікаційний рівень дослідників за рахунок розширення меж їхньої діяльності та доступу до інформації.

Ж. Делор наголошував на необхідності розвитку безперервної освіти, яка дозволяє внести певний порядок у послідовність різних ступенів освіти, забезпечити перехід від одного ступеня до іншого [2].

Така система мала кілька переваг над радянською системою освіти. Створення бази для багатоваріантного навчального процесу забезпечувало можливість здійснити відбір і профорієнтацію студентів у процесі навчання, вибору для студентів складу та обсягу матеріалу, який вивчається, відповідно до їх інтересів. Крім того, ставало можливим реалізувати різноманітні форми та терміни навчання за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечувати мотивацію якості підготовки за освітньо-професійними програмами відповідно до дипломів згідно з державними стандартами. Надзвичайно важливим стало забезпечення відповідності соціальної гарантії різним категоріям студентів залежно від результатів їхньої успішності та соціальних потреб. Підвищення продуктивності ввишів могло б бути забезпечене за рахунок їх підготовки за різними рівнями замість відрахування студентів у випадку неуспішності відповідно до існуючої стандартної програми. Можливість отримання різнорівневої освіти забезпечувала приведення національної системи освіти у відповідність до світових освітніх стандартів [8].

У той же час, на думку В. Андрущенка, навіть на початку XXI ст. в Україні комп'ютеризація освіти здійснювалася безсистемно, а головне – розпорошеними зусиллями розрізних суб'єктів господарської, наукової і політичної діяльності. Але без упровадження єдиної, цілісної, комплексної державної програми комп'ютеризації освіти ВНЗ, як і раніше, наповнюватимуться застарілою технікою, яка не взаємоузгоджується і не має належного програмного забезпечення [15]. З іншого боку, завдання, пов'язані із розробкою і впровадженням новітніх інформаційних технологій у сфері освіти знаходилися в центрі уваги як органів влади України, так і науково-педагогічної громадськості вищих закладів освіти. Можна назвати, наприклад, такі ключові елементи створюваної законодавчої бази держави в цій галузі, якими були Указ Президента України від 31 липня 2000 р. «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», закони України «Про Національну програму інформатизації України» [14], «Про концепцію Національної програми інформатизації» [12], «Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 1998 – 2000 рр.» [11], прийняті в 1998 р.

Використання інформаційних технологій у системі освіти сприяло створенню «комп'ютерної методології навчання», орієнтованої на застосування в навчальному процесі таких методів, як комп'ютерне моделювання навчально-пізнавальної діяльності, метод інформування, програмування навчальної діяльності, асоціативний метод, метод тестування, ігровий метод активного навчання, метод проектів [18], метод «непоставлених задач», метод ситуаційного моделювання [17].

Проблеми, пов'язані з упровадженням інформаційних технологій у навчальний процес у ВНЗ України, обговорювалися в ході роботи Міжнародного конгресу «Інформаційне суспільство в Україні – стан, проблеми, перспективи» (2000 р.) [9], Другого міжнародного конгресу «Розвиток інформаційного суспільства в Україні» [3], IV міжнародної конференції «Роль університетів у майбутньому інформаційному суспільстві – RUFIS-2000 (2000 р.) [21], де обговорювалися конкретні заходи, пов'язані із покращенням використання інформаційних

технологій у вишах України зі створенням спеціалізованих комп'ютерних мереж.

Удосконалення вузівських комп'ютерних мереж обумовлювалося також підвищенням ролі перепідготовки та підвищення кваліфікації працездатного населення. Для педагогів вищої школи така перспектива означала багатократне розширення аудиторії, необхідність урізноманітнення й удосконалення змісту та обсягів навчальних програм, методів і форм надання знань, широке впровадження педагогічного програмного забезпечення [7].

Досвід використання в навчальній практиці вищих закладів освіти електронних підручників і посібників дозволив зробити висновок про можливість використання електронного підручника як додатка до традиційного друкованого видання у процесі самопідготовки студентів, а також його використання у якості одного із засобів дистанційного навчання та оперативного доступу до навчальної інформації в інтерактивному діалоговому режимі [5]. Застосування комп'ютерної методології навчання орієнтовано в першу чергу на інтеграцію усіх видів навчальної діяльності і підготовку суб'єктів освітнього процесу до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства.

Упродовж 90-х років ХХ ст. вищі заклади освіти України просунулися в галузі створення комп'ютерних технологій навчання. Напрацювання в цій сфері накопичені в багатьох вищих закладах освіти: Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова, Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Харківському національному університеті радіоелектроніки, Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», Національному університеті «Львівська політехніка», Донецькому національному технічному університеті, у Міжнародному науково – навчальному центрі ЮНЕСКО/МПІ інформаційних технологій і систем, у Навчально-науковому комплексі «Інститут прикладного системного аналізу», Донецькому державному інституті штучного інтелекту, а також в Інституті педагогіки, Інституті вищої освіти Національної Академії педагогічних наук України та в інших науково-педагогічних закладах і лабораторіях [4].

Комп'ютеризація вищої школи дозволила досягнути помітних зрушень на шляху залучення ВНЗ до комерційної діяльності. Показовим прикладом взаємовпливу підприємницького підходу і глобалізації у вищій освіті є розвиток транснаціональної освіти. Саме в рамках такої освіти можна спостерігати особливості сучасного функціонування традиційних вищих навчальних закладів, їх дії на міжнародній арені в просторі ринку, у межах якого вищими закладами освіти реалізуються соціальні ролі приватних провайдерів освіти, про які говорилося вище [20]. Інтернаціоналізація стає важливою стратегією розвитку вищої освіти в різних державах [19]. Зміст і форми інтернаціоналізації вищої освіти стають більш багатогранними. Це не лише обмін педагогами й тими, хто навчається, а й інтернаціоналізація навчальних програм та предметів, використання загальнонаукових знань, транснаціональне навчання, навчання через INTERNET усього світу, співпраця у галузі наукових досліджень, створення регіональної та всесвітньої організації взаємодії. У багатьох галузях інтернаціоналізація перетворилась у співпрацю та обмін між державами не лише в окремих регіонах, а й у глобальному масштабі. Перевагами інтернаціоналізації освіти можна вважати уникнення дублювання та копіювання інформації, покращення ідентифікації проектів та визначення їх доцільності, поглиблення бази знань ВНЗ та покращення навчальних програм, розширення світогляду студентів та викладачів [6].

Процес глобалізації забезпечив прискорений розвиток техніки, безперервне підвищення рівня інтернаціоналізації через зміст освіти [16]. Процес інтернаціоналізації вищої освіти отримав подальший розвиток і після відновлення державної незалежності.

Постановою Кабінету Міністрів України № 136 від 26 лютого 1993 р., починаючи з березня 1993 року, було встановлено нові умови навчання іноземців в Україні. У документі вказувалося, що підготовка фахівців для зарубіжних країн у навчальних закладах України здійснюється за міждержавними угодами України з іншими країнами, а також угодами міністерств, відомств, навчальних закладів України, що укладені з органами управління освітою, організаціями та фірмами інших країн і міжнародними організаціями. Навчання громадян іноземних держав, окрім держав-учасниць СНД, у навчальних закладах України мало

здійснюватися переважно на компенсаційній основі. Витрати, пов'язані з навчанням іноземців в Україні, могли покриватися як юридичними, так і фізичними особами у вільно конвертованій валюті, а також на умовах, визначених міжнародними угодами. У той же час надавалася можливість прийнятим на навчання до 1992 р. іноземним громадянам на безплатних умовах закінчити 1992/93 навчальний рік на цих умовах. Постановою визначалися рекомендації щодо визначення обсягів оплати навчання іноземними студентами. Так, міністерствам, відомствам і навчальним закладам рекомендувалося передбачати при укладанні угод (договорів, контрактів) компенсацію за навчання іноземних громадян у вільно конвертованій валюті відповідно до курсу долара США в розмірі не менше ніж 1000 \$ за рік на підготовчому факультеті (відділенні); 1500 \$ за рік навчання на основному факультеті; 2500 \$ за рік навчання в аспірантурі; 300 \$ за місяць підвищення кваліфікації у ВНЗ України [13].

У 1996 р. у вишах України навчалися близько 20 тисяч іноземних студентів, аспірантів, стажистів [1]. У 1998 р. правила вступу іноземців до ВНЗ України певною мірою змінили. Згідно з Положенням про прийом іноземців та осіб без громадянства на навчання до вищих навчальних закладів, затвердженого Постановою Кабміну № 1238 від 5 серпня 1998 р., прийом іноземців на навчання міг здійснюватися тільки вищими навчальними закладами, які мали дозвіл (ліцензію) на провадження відповідної освітньої діяльності. Було встановлено перелік документів, що надавали іноземцям право на навчання, серед яких виділялися документи про відсутність ВІЛ-інфекції та страховий поліс з надання екстренної медичної допомоги та медичний сертифікат про стан здоров'я. Причому на ВНЗ було покладено відповідальність за своєчасне оформлення документів на право перебування іноземців в Україні [10]. Таким чином, заклади вищої освіти, які здійснювали навчання іноземців, фактично, певною мірою брали на себе відповідальність за законність перебування іноземних громадян на території України.

У ході впровадження глобальних інновацій у системі вищої освіти країнами-імпортерами освіти розробляється регулююче законодавство, яке охоплює питання захисту споживача освіти, захисту регіональних (місцевих) систем вищої освіти та забезпечення якості освіти що імпортується. Країни-експортери освіти, як правило, створюють кодекси етичної практики в системі освіти та піклуються насамперед про репутацію своїх закладів освіти, оскільки вони працюють на міжнародній арені. ЮНЕСКО, неурядові та приватні міжнародні організації, такі, як Міжнародна спілка транснаціональної освіти, також дотримуються принципів ефективної практики транснаціональної освіти, які спрямовані на підвищення та збереження необхідного рівня якості освіти. Удосконалення, реформування, збільшення конкурентоздатності вищих навчальних закладів – відповідає парадигмі вищої освіти як підприємства, яке працює в глобальному конкуруючому просторі. Дійсно, вищий навчальний заклад, який надає транснаціональну освіту, стикається з такими ж проблемами управління, як і будь-яка мультинаціональна організація, уключаючи урахування різних культурних очікувань, правові вимоги, ринкові можливості, фінансові проблеми і забезпечення якості [22].

Глобалізаційні процеси вимагають активної участі підприємств у справах вищої освіти та розширення кількості ВНЗ транснаціонального типу. Завдяки тісному поєднанню економіки та освіти з'являються такі види вищих навчальних закладів, що мають характер підприємств. Вступом у партнерські зв'язки із ВНЗ вони відіграють роль активної рушійної сили інтернаціоналізації освіти. Заснування ВНЗ за кордоном чи співробітництво стає не лише інтернаціональною стратегією розвитку освіти західних держав, а й обов'язковим вибором східних та інших держав третього світу.

Комп'ютеризація української вищої школи під тиском глобалізаційних процесів дозволила розширити межі отримання освіти на комерційних засадах. Підприємницький погляд на функціонування й розвиток системи вищої освіти є лише одним із багатьох мотивів, який пробуджує інтереси практично всіх вишів до діяльності з урахуванням процесів глобалізації. Диференційовані академічні пошуки інтернаціоналізації навчальних планів, мобільність студентства і професорсько-викладацького складу, яка постійно підвищується, участь у допоміжних, суміжних з освітніми, програмах з надання різноманітних послуг – усе це також входить у число важливих проявів процесу глобалізації. Потрібно до того ж зазначити, що

гроші, які отримуються вищими навчальними закладами від підприємницької діяльності, дають можливість, виходячи із внутрішніх потреб ВНЗ, використовувати їх з метою укріплення й розвитку педагогічної, навчальної, дослідницької та матеріально-технічної інфраструктури закладу освіти.

Висновки. Використання інформаційних технологій у роботі українських ВНЗ уже на початку 90-х років ХХ ст. перетворилося на нагальну вимогу часу. Комп'ютеризація вищої школи протягом 90-х років ХХ ст. дозволила значно полегшити ведення документообігу, розширила можливості дистанційного навчання студентів та обсяги навчального матеріалу, які могли бути використані в ході навчального процесу, певною мірою спростила організацію контролю підготовки студентів. Орім того, цей процес дозволив ширше залучати до навчання в українських вишах молодь з інших країн світу. Вищі навчальні заклади та їх окремі підрозділи отримали можливість відносно недорогої реклами своїх послуг, що дозволило розширити обсяги надання їх на комерційній основі.

ЛІТЕРАТУРА

17. Горобець Ю. Освіта в незалежній Україні та її майбутнє / Ю.Горобець// Кур'єр ЮНЕСКО. – 1996. – № 6. – С. 34.
18. Делор Ж. Образование: необходимая утопия // Педагогика. – 1998. – №5. – С. 3-16.
19. Другий міжнародний конгрес «Розвиток інформаційного суспільства в Україні». – К.: НТУУ «КПІ», 2002. – 370 с.
20. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В.С.Журавський / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Ін-т вищ. освіти АПН України. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2003. – С. 136.
21. Згуровський М.З., Сидоренко С.І., Холмська Г.Д. Шляхами педагогіки комп'ютерних технологій: Перший досвід технічного університету. – К.: Наук. думка, 2003. – 188 с.
22. Коліванова Т.В., Паутова О.Ю. Глобалізація та інтернаціоналізація освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isma.pl.ua/p43.htm>
23. Кремень В.Г. Вища технічна освіта на сучасному етапі розвитку економіки України // Матер. міжнар. конф. ректорів технічних університетів країн Центральної та Східної Європи та країн СНД «Вища технічна освіта на зламі століть». – К.: НТУУ «КПІ», 2001. – С. 29-32.
24. Літоцький А. Гуманізація вищої освіти – основа її розвитку / А.Літоцький // Шлях освіти. – 1997. – № 4. – С. 15-18.
25. Матеріали міжнародного конгресу «Інформаційне суспільство в Україні – стан, проблеми, перспективи» / Кабінет Міністрів України, Державний комітет зв'язку та інформатизації України, Державний комітет інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, Міністерство освіти і науки України, Національна академія наук України, Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут», за сприяння Європейської Комісії, Україна, 25-27 вересня 2000 р. – К., 2000. – 328 с.
26. Положення про прийом іноземців та осіб без громадянства на навчання до вищих навчальних закладів / Постанова Кабінету Міністрів України № 1238 від 5 серпня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.abiturient.in.ua/ua/pologennia_foreigner_ua
27. Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 1998-2000 рр. / Закон України від 4 лютого 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z980076.html
28. Про Концепцію Національної програми інформатизації / Закон України від 4 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – С. 182.
29. Про навчання іноземних громадян в Україні / Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 136. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.abiturient.in.ua/ua/postanova_foreigner_ua
30. Про Національну програму інформатизації України / Закон України від 4 лютого 1998 року

- № 74/98-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/08.html>
31. Розумний А. Вища освіта в контексті глобалізації / А.Розумний // Зеркало недели. – 2002. – 26 янв.
 32. Су С., Чуньмей С. Якість вищої освіти на тлі глобалізації: погляд китайських педагогів / С.Су, С.Чуньмей // Шлях освіти. – 2008. – № 1. – С. 32.
 33. Федоров А.И. Использование информационных технологий в процессе подготовки специалистов по физической культуре // Научно-методическое обеспечение физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры: сб. научн. тр. / под ред. А.И.Федорова. – Вып. 3. Ч. 2. – Челябинск: УралГАФК, 1999. – С. 193-201.
 34. Шолохович В.Ф. Информационные технологии обучения // Информатика и образование. – 1998. – № 2. – С. 5-13.
 35. Blight, D. International Education: Australia's Potential Demand and Supply. Canberra: International Development Programme Education Australia, 1995. – 185 p.; David Skyrme Associates. The Global Knowledge Economy and Its Implications for Business // Management Insight 1 (1997) // <http://www.skyrme.com/insights/21gke.htm>; Globalization: A Critical Introduction. London: Macmillan Press, 2000. – 367 p.
 36. Johnstone, D., Arora, A., Experton, S. The Financing and Management of Higher Education: A Status Report on Worldwide Reforms. Washington D. C.: The World Bank, 1998. – 340 p.; Scott, P. Massification, Internationalization, and Globalization // P. Scott, ed. The Globalization of Higher Education. Buckingham: The Society for Research into Higher Education and Open University Press, 1998. – P. 125-154.
 37. Proceedings of the 4th International conference «Role of Universities in the Future Information Society – RUFIS-2000». – National Technical University Of Ukraine «Kiev Polytechnical Institute». – К., 2000. – 237 p.
 38. Rao C. P. Globalization, Privatization, and Free Market Economy. Westport: Quorum Books, 1998 – 356 p.; Self, P. Rolling Back the Market: Economic Dogma and Political Choice. London: Macmillan Press, 2000. – 218 p.; Koelman, J., De Vries, P. Marketization, Hybrid Organizations, and Accounting in Higher Education // B. Jongbloed, P. Maassen, and G. Neave, eds. From the Eye of the Storm: Higher Education's Changing Institution. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1999. – P. 297-314.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гадмалієв Сейдалі Бекер оглу – пошукач кафедри новітньої історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Надійшла до друку 15.02.2013 р.